

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἐπομένων νυκτῶν, ἡ σελήνη προκύπτουσα τῶν συννέφων, ἔδειξεν ἄνδρα ἀναρτῶντα στέφανον εἰς νεκρικὴν στήλην.

« Ἀριστοφάνη, εἶσαι σὺ
τὸ τοῦ Σωκράτους μνημα στέφρων. »

Τοιοῦτο εἶναι τὸ γλαφυρὸν καὶ ὠραῖον τοῦτο ποιημάτιον, εἰς ὃ οἱ κριταὶ ἀπονέμουσιν ὁμοφώνως τὸν στέφανον.

Κ. ΛΣΩΠΙΟΣ.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.

—οοο—

Οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ Πλίνιον ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἀνεράνη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἡ διδασκαλία τῆς γνώσεως καὶ θεραπείας τῶν διαφόρων τοῦ ἀνθρώπου ἀσθενειῶν καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τῆς ἀρχαιότητος δύναται νὰ ἀποδείξῃ μνημεῖα γραπτὰ τῆς ἱατρικῆς κατὰ προελληνικὴν τινα ἐποχὴν, ἐν ᾗ κατὰ τὸν ἐκ Σεβεννύτου Μανέθωνα, ἤδη Ἄθωθις, ὁ δεῦτερος τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐκ τῆς πρώτης θινίτιδος δυναστείας, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱατρῶν προαχθεὶς, συνέγραψε βιβλίους ἀνατομικὰς (*).

Μόνοι οἱ Σίναι, ἐὰν ἄλλως τε ἡ χρονολογία αὐτῶν εἶνε ἀκριβής, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς πρὸς τὴν πρῶτην σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς εὐθὺς μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους, καθότι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀνεράνη βασιλεὺς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱατρῶν, περὶ τὰ 2,700 πρ. Χρ., ὁ Σίγγ-Νώγγ, ὅστις συνέγραψε τὰς πρώτας ἱατρικὰς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας βιβλίους· αὐτὰ δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ τῶν Ἰνδῶν ἱατρικὰ συγγράμματα μόλις ἀναδύονται μέχρι τῶν πρώτων πρὸ Χριστοῦ αἰώνων.

Ἐκτὸς τοῦ Ἄθωθις καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς δευτέρας

(*) Τοῦ βασιλέως τούτου τὸ ὄνομα οἱ Αἰγύπτιοι θέλοντες ἵνα γράψωσιν ἴσιν ἐξωγράφουν, τοῦ θεοῦ Θῶθ τὸ σύμβολον, ὡς γίνεται ὀφθαλμῶν ἐκ τοῦ ἐν Τουρίνω σωζομένου ἱερατικοῦ παπύρου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ βασιλείων. Θῶθ ἦτο ὡς γνωστόν ὁ Θεὸς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὁ λόγιος Ἑρμῆς τῶν Αἰγυπτίων, Ἄθωθις δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν κλησὶν δεξάμενος, τὴν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐπιστημόνων καὶ λογιῶν προαγωγὴν του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ διακωνίσῃ ἠθέλησε.

θινίτιδος δυναστείας Ζάζατις καὶ Σεθένης ἐπροστάτευσαν τὴν ἱατρικὴν, καὶ ἡ τρίτη μεμφίτις δυναστεία ἡ ἀμέσως προηγηθεῖσα τῶν τὰς πυραμίδας κτισάντων Φαραίωνων ἠρίθμει μεταξὺ τῶν βασιλείων ἕνα ἐκ τοῦ ὀμίλου τῶν ἱατρῶν, Τόβορθρον, τὸν διὰ τοῦτο ἱμχοτέπ ἐπικληθέντα, ἦτοι Ἀσκληπιόν.

Θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς προόδου τῆς ἱατρικῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν ΙΔ' πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῆς ΙΘ'. θηβαΐτιδος δυναστείας, παρέχει ἡμῖν ἐμμέσως ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεννηθεὶς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας νομοθέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν Μωϋσῆς, ἐν τῇ παντατεύχῳ. Ράμεσθις ὁ Β'. Μεραμουὺν ὁ Σέσωστρις, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας ἐβασίλευε τῆς Αἰγύπτου (1407—1341 πρ. Χρ.), ὅτε ἐγεννήθη ὁ Μωϋσῆς καὶ ἔλαβε τὴν ἀνατροφὴν του καὶ ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν παρὰ τῆ ἀυλῆ καὶ τῷ ἱερατικῷ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μενεφθᾶ τοῦ Α'. (1344—1324 πρ. Χρ.), ἡ Μενόφις κατὰ Μανέθωνα, ἔλαβε χώραν ἢ ἐξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν. (βρα Πανδῶρ. φυλλάδ. 279' σελ. 337—344) ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὸν τελευταῖον συγγραφέα ἦτο ἀποστάτης Αἰγύπτιος ἱερεὺς Ἡλιουπόλεως ὀνομαζόμενος τὸ πρὶν Ὁσαροῖφ, καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς 80,000 λεπτῶν καὶ ἀκαθάρτων, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν ἔρημον ὅτι δὲ οἱ λεπροὶ καὶ ἀκάθαρτοι οὗτοι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ Ἰσραηλιταὶ μαρτυρεῖ ὁ Διόδωρος (περιλειπόμενα λδ'). Καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα ἔτι (σελ. 760) ὁ Μωϋσῆς ἦτο αἰγύπτιος ἱερεὺς, κατὰ δὲ Λυσίμαχον (Ἰώσηπ. κατὰ Ἀπίων. I. 34.) οἱ Ἰσραηλιταὶ ἦσαν ὄμιλος ἀκαθάρτων καὶ λεπτῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ ὁ Τάκιτος (Hist. V. 2—5) ἀποκαλεῖ ῥητῶς τοὺς ἐπὶ τῶν χρόνων του Ἰσραηλίτας ἀπόγονους τῶν ποτὲ ἐξ Αἰγύπτου διωχθέντων λεπτῶν καὶ ἀκαθάρτων Αἰγυπτίων.

Πάντες οἱ Ἰσραηλιταὶ δὲν ἦσαν βέβαια λαὸς λεπτῶν Αἰγυπτίων, οὐδὲ πάντες οἱ λεπροὶ ἀποκλειστικῶς Ἰσραηλιταὶ μετὰ τῶν τελευταίων εἶχον ἐξέλθει τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπίμικτος ὄχλος πολλὸς Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων (Ἐξοδ. ιβ'. 38.), οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ῥυπαρότητος αὐτῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἀποδημίας συνετέλεσαν ἵνα διαδοθῶσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀποδημητῶν διάφοροι ἀσθένειαι, ἐπὶ τὸ πλεῖστον κολλητικαὶ, καὶ μάλιστα δερμικὰ καὶ ἀφροδίσιαι νοσήματα ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς διαμονῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν, κατὰ τὴν ΙΔ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα, διάφοροι ἐπιδημικαὶ καὶ κολλητικαὶ, ἐπὶ τὸ πλεῖστον δερμικαὶ ἀσθένειαι ἐπεκράτουν, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς παρακειμέναις ὁμόροις χώραις, ὁ δὲ σύγχρονος Μωϋσῆς ἐν τῷ λευτικῷ βιβλίῳ καὶ ἐκείνῳ τῶν ἀριθμῶν ἐφρόντισε νὰ μεταδώσῃ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τῷ λαῷ τῶν Ἰσραηλιτῶν μέρος τῶν ἱατρικῶν του γνώσεων,

καὶ νὰ θέσῃ κανόνας γενικῆς δικαιοδικτικῆς καὶ ἀκριβοῦς διαγνωστικῆς τῶν ἀσθενειῶν τοῦ δέρματος καὶ ἐξυγνημάτων. (πρὸς. λευίτ. Κεφ. ιγ'.—ιέ. Ἀριθμ. κεφ. ε'. 2—4.).

Αὐτὰ αἱ ἱατρικαὶ τοῦ Μωϋσέως γνώσεις δὲν ἦσαν εἰ μὴ ἀπόρροια τῆς τότε ἐν Αἰγύπτῳ ἱατρικῆς σχολῆς καὶ ἐπιστήμης, ἀκμαζούσης τὰ μάλιστα ἐπὶ Ῥαμεσῆ τοῦ Β'. Σεσώστριος, ὡς ἐξ ἄλλης ἀμέστου, συγχρόνου καὶ ἐγγράφου καταδείκνυται πηγῆς. Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Μέμφις ἀνεκαλύφθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς βάθος δέκα ποδῶν ἐντός λεκίθου δύο πάπυροι ὁμοιοχείρου ἱερατικῆς γραφῆς, οἵτινες μετέπειτα ἀπετέλεσαν μέρος τῆς συλλογῆς Πασσαλάκου, νῦν δὲ εἰσὶν ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τοῦ Βερολίνου μουσεῖῳ παρακατατεθειμένοι· ἐκ τούτων ὁ μικρότερος κατὰ τὸ ἡμισυ τετριμμένος φέρει ἀντὶ ἐπιγραφῆς. « Ἐν ἔται μέ, τὴν κδ'. τοῦ μηνὸς Φαωφι « τῆς βασιλείας τῆς Αὐτοῦ ἱεραῖς Μεγαλειότητος τοῦ « βασιλέως τῆς ἄνω καὶ κάτω χώρας καὶ κυρίου τῶν « δύο ἡπείρων, ΗΑΙΟΥ ΦΥΛΑΚΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟ- « ΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΚΛΕΚΤΟΥ ΤΟΥ ΗΑΙΟΥ, τοῦ ζῶν- « τος κραταιοῦ καὶ δυνατοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡλίου, καὶ κυ- « ρίου τῶν διαδημάτων. » — Οἱ βασιλικοὶ οὗτοι τίτλοι εἶνε οἱ τοῦ Ῥαμεσῆ Β' τοῦ μεγάλου Σεσώστριος, καὶ περὶ τούτου γίνεται ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἀναβάντος εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ 1407 πρ. Χρ., ὅθεν ἡ χρονία τοῦ ἄνω πάπυρου δύνανται νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸ ἔτος 1363 πρ. Χρ., ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤκμαζεν ὁ Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ· ὁ ἕτερος πάπυρος, ἐξακολουθήσας ὡς τοῦ πρώτου, καὶ φέρων γραφὴν τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ ὁμοιον τύπον συνίσταται ἀπὸ 23 σελίδων γεγραμμένων διὰ μέλανος, ἐκτὸς τῶν ἐπιγραφῶν τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἀριθμῶν οἵτινες εἰσὶ γεγραμμένοι διὰ κινναβάρεως· περιέχει δὲ ὁ πάπυρος οὗτος τὴν θεραπευτικὴν διαφόρων ἐπὶ τὸ πλεῖστον δερμικῶν νοσημάτων καὶ τὰς ἐπὶ τούτων ἱατρικὰς συνταγὰς· ἡ εἰς σελὶς εἶνε ἀξία λόγου διὰ τὴν ἐν παρενθέσει περιεχομένην σημείωσιν (γραμμὴ 1-2). « Συλλογὴ συνταγῶν κατὰ τῶν δερμικῶν νοσημά- « των, οἵαι εὐρέθησαν ἐν ἀρχαίᾳ γραφῆ, ἐν παλαι- « τάτῃ βίβλῳ, ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ θεοῦ Ἀνούβιος « κατὰ τὴν Σεχέμ, ἐν ἡμέραις τῆς ἱεραῖς Μεγαλειό- « τητος τοῦ βασιλέως Ζαζάτιος τοῦ μακαρίου, με- « τὰ δὲ τὰ τούτου παθήματα μετηνέχθησαν ἐνώ- « πιον τῆς ἱεραῖς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Σεθέ- « νους τοῦ δεδικαιωμένου (*).

Μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται (γραμμὴ 3-5) ὅτι χάριν τῆς παλαιότητος ἡ βίβλος μετεκομίσθη ἀπὸ τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ καὶ ἐφυλάχθη παρὰ τῶν ἱερογραμματέων, καὶ ἀκολουθεῖ δέησις ἐν ὀνόματι τῆς Ἰσιδος, τοῦ Ἰβρου, τοῦ Χῶνος καὶ Θῶθ τοῦ παιδίου, ἀπάντων προστατῶν τῆς ἱατρικῆς.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἂν καὶ ὁ πάπυρος ἐγγράφη ἐπὶ Ῥαμεσῆ τοῦ Β' Σεσώστριος, τὰ περιεχόμενα ὁμοίως εἶναι ἀπάνθισμα καὶ ἐκλογαὶ ἐξ ἄλλου ἀρχαιότερου ἱατρικοῦ συγγράμματος ἀπὸ τῆς πρώτης δυναστείας, ἴσως αὐτοῦ τοῦ Ἀθώθις, ἀνευρεθέντος ἐπὶ τῶν βασιλέων Ζαζάτιος καὶ Σεθένους, ἦτοι τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου Φαραῶ τῆς δευτέρας Οἰνίτιδος δυναστείας· ὅτι ἡ πρώτη κυρία συγγραφή ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀθώθις πιθανολογεῖται καὶ ἐκ τῶν περιεχομένων εἰς τὸ τέλος τῆς εἰς σελίδος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς, ὅπου ὑπάρχουσιν ἄξιαι λόγου σημειώσεις ἐκ τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρτηριακοῦ τῆς κεφαλῆς συστήματος πρὸ τῆς δευτέρας χρονολογούμεναι δυναστείας, ἐν ᾧ παρὰ τοῦ Μανέθωνος γνωρίζομεν, ὅτι Ἀθώθις ἐκ τῆς πρώτης δυναστείας συνέγραψε βίβλους ἀνατομίας.

Ἐπὶ τῆς δεκάτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἡ φήμη τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀκμαζούσης ἱατρικῆς ἐπιστήμης εἶχε φθάσει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίαν· ὁ Ὀμηρος (Ὀδυσ. Δ. 227—232) ἀναφέρει ὅτι

- « Τοῖς Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόντα
- « ἐσθλά, τὰ οἱ Πολύδαμνα πόρον Θῶνος παράκοιτις
- « αἰγυπτίη· τῆ πλεῖστα φέρει ζεῖδωρος ἄρουρα
- « φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλά μειγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά·
- « ἱητροὺς δὲ ἑκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
- « ἀνθρώπων· ἡ γὰρ παιθόνος εἰσι γενέθλης.

Ἄρα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ Αἴγυπτος ἦτο γνωστὴ διὰ τὰ ἄφθονα καὶ πολυποικίλα φάρμακα τὰ ἐν αὐτῇ φυόμενα καὶ σκευαζόμενα, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἐγένετο ἐκεῖ συνεπείρ φυσιολογικῶν ἐνδείξεων καὶ οὐχὶ ὡς ἄλλοθι ἐμπειρικῶ τῷ τρόπῳ· αὐτὸ θέλει ἵνα εἴπῃ ὁ ποιητὴς ἀναφέρων φάρμακα μητιόντα, ἦτοι ὑπὸ συνέσεως εὐρεθέντα καὶ κατὰ τέχνην θεωρητικὴν ἐσκευασμένα ὡς ὀρθῶς ἐξηγοῦσιν οἱ σχολιασταί· ἐν ταύτῳ μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἰδίου ποιητοῦ τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ φήμην τῶν αἰγυπτίων ἱατρῶν, θεωρουμένων ὡς ἐπιστημόνων καὶ ὑπερεχόντων πάντων τῶν ἄλλων ὁμοτέχνων ἐν τῇ λοιπῇ οἰκουμένῃ.

Ἐτι καὶ ἐπὶ τῆς κς' σαττιδος δυναστείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Νεκῶ (611—595 πρ. Χρ.) εὐρίσκομεν ἀκ-

1 2.3 4 5 6
(*) Συλλογὴ συνταγῶν κατὰ νοσημάτων τοῦ δέρματος.
7 8 9 10 11 12 13 14
Εὐρέθησαν ἐν ἀρχαίᾳ γραφῆ, ἐν παλαιτάτῃ βίβλῳ ὑπὸ τοῦς
15 16 17 18 19 20
πόδας τοῦ θεοῦ Ἀνούβιος κατὰ τὴν Σεχέμ ἐν ἡμέραις τῆς

21 22 23 24
ἱεραῖς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Ζαζάτιος τοῦ μακαρίου,
25 26 27 28
μετὰ δὲ τὰ τούτου παθήματα μετηνέχθησαν ἐνώπιον τῆς εἰς
29 30 31 32
ραῖς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Σεθένους τοῦ δεδικαιωμένου.

μάζουσιν και άκαραιάν την φήμην τής εν Αίγύπτω Ιατρικής επιστήμης· ό σύγχρονος προφήτης Ιερσεμίας όμιλών περι τής εν Χαρμεις παρά τῷ ποταμῷ τῷ Εύφράτη ήττας τῶν Αίγυπτίων (κερ. μς'. 11. τοῦ έβρ. κειμένου· κς'. 11. κατά τους Ο'), ύπαινίττεται την χρῆσιν τῶν πολυειδῶν και ποικίλων εν Αίγύπτω φαρμάκων, και λέγει· « Ανάθηθι Γαλαάδ και λάβε ρητήνιν τῆ παρθένῳ θυγατρὶ Αίγύπτου· εἰς τὸ κενὸν ἐπλήθυνας Ιάματά σου· ὠφέλεια οὐκ ἔστιν εν σοί. »

Ἐπὶ τῆς κς' περσικῆς δυναστείας, ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς ἑκτῆς και διαρκούσης τῆς πέμπτῆς πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ἡ Ιατρικὴ τῆς Αἰγύπτου σχολὴ διέπρεπεν ὡς ἡ πρώτη τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης. Κύρος ὁ μέγας τῶν Περσῶν βασιλεὺς παθὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεμψε παρ' Ἄμασιν ζητῶν Ιατρὸν ὀφθαλμῶν τὸν ἄριστον εν Αἰγύπτῳ· ἀπέστειλε δὲ Ἄμασις αὐτῷ τοιοῦτον, ἕστις και μετὰ τὸν Κύρου θάνατον διατέλει παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Καμβύση (Ἡρόδ. III. 4.) Καὶ Δαρειὸς δὲ ὁ Ὑστάσπους εἶχε πάντοτε περι ἑαυτὸν τοὺς πρωτεύοντας τῶν Αἰγυπτίων Ιατρῶν, μέχρι οὗ Δημοκῆδης ὁ Κροτωνιάτης κήτήχησε ν' ἀναδείξῃ εν Ἀσίᾳ τὴν τότε ἀρχίζουσαν ὑπεροχὴν τῆς ἑλληνικῆς επιστήμης (Ἡρόδ. III 129. 132). — Ὑστερῶτερον ἔτι ὁ ποιητῆς Εὐριπίδης εν τῇ κατὰ τὴν Αἰγυπτον περιοδείᾳ του μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἀσθενήσας ποτὲ ὑπεβλήθη εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Αἰγυπτίων Ιατρῶν, και ἔαθη ἐντελῶς διὰ τῆς χρήσεως τῶν θαλασσίων ὑδάτων.

Ἡ εν Αἰγύπτῳ Ιατρικὴ επιστήμη διατηρεῖτο ἀκμαία και ἐπὶ αὐτῶν τῶν Ρωμαίων. Ὁ Πλίνιος μνημονεύει τῆς ἐπὶ τῶν χρόνων του πληθύος τῶν Αἰγυπτίων Ιατρῶν, οἱ δοκιμώτεροι τῶν ὁποίων μετέβαινον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἵνα μετέλθωσιν ἐκεῖ τὸ ἐπάγγελμά των, και ἀναφέρει συγχρόνως περι τῶν εν Αἰγύπτῳ πλεοναζουσῶν ποικίλων ἀσθενειῶν· ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι και τὸ πάλαι ὡς σήμερον ὑπῆρχον συνηγμένα εν τῷ αὐτῷ πάντα τὰ διάφορα τῶν διαφόρων μερῶν τῆς οἰκουμένης νοσήματα, και ἡ εν Αἰγύπτῳ διαμονὴ ἠδύνατο και τότε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχολεῖον διὰ τοὺς θέλοντας νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ιατρικῆς, ὡς γίνεται τοῦτο και ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Αἱ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ῥυθμικαὶ παραλλάξεις και ἀνελίξεις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν και μετεωρολογικῶν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κλίματος φαινομένων, αἱ περιοδικαὶ ἀστρονομικῶς και μαθηματικῶς ἀκριβεῖς και ὠρισμέναι αὐξήσεις και μειώσεις τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου, ἀσκοῦσαι εἰκότως ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τῶν παθολογικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀλλοιώσεων εν Αἰγύπτῳ, παρέχουσιν εἰς τὰς κατὰ καιροὺς ἐνδημίας και ἐπιδημίας ὠρισμένον τινὰ ῥυθμὸν ἀνακυκλήσεως και

ἐπανόδου, και δίδουσι τοῖς νοσήμασι κανονικὴν τινὰ πορείαν και σαφῆ τύπον και χαρακτῆρα δυσκόλως ἀπαντώμενον ἀλλαχοῦ, ὥστε δύναται ἡ παρατήρησις και μελέτη τῶν εν Αἰγύπτῳ ἀσθενειῶν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τοὺς περι τὰ τοιαῦτα ἀσχολούμενους νεήλυδας Ιατροὺς. Διὰ τοῦτο και κατὰ τὸν τέταρτον ἡδὴ μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, κατὰ Ἀμμιανὸν Μαρκελῖνον, ἡ μεγαλειτέρα σύστασις δι' Ιατρὸν τινὰ ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο, ἐὰν ἐλέγετο περι αὐτοῦ, ὅτι εν Αἰγύπτῳ ἐτελειοποίησε τὰς σπουδὰς του.

Ἡ ἀρχαιοτάτη αὕτη Ιατρικὴ τῆς Αἰγύπτου σχολὴ, ἡ ἀρχιερεῖς και βασιλεῖς συναριθμοῦσα μεταξὺ τῶν κατὰ καιροὺς διαπρεψάντων μελῶν τῆς, δὲν ἀπετέλει ἀπλῶς ὁμάδα τινὰ ἐμπειρικῶν θεραπευτῶν, ἀλλὰ γραμματικῶς κατηρτισμένων και δι' ἐγκυκλίων σπουδῶν μεμορφωμένων ἐπιστημόνων σύλλογον ἐκ τῆς ἀνωτέρας τῶν Ιερέων και προφητῶν τάξεως· αἱ τοιοῦτοι Ιατροὶ ἐθεωροῦντο ὡς δημόσιοι τοῦ κράτους λειτουργοὶ μισθοδοτούμενοι τακτικῶς παρὰ τῆς πολιτείας, ἐκτὸς τῶν κατὰ καιροὺς και κατὰ βούλησιν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀπολαμβανόμενων ἀμοιβῶν, διὰ τὴν παρεχομένην τοῖς νοσοῦσι ἐπικουρίαν και θεραπείαν· μόνοι πένητες, ταξειδιῶνται και εν ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικοῖ ἐχάιραντο τὸ δικαίωμα τῆς δωρεᾶν θεραπείας ἐκ μέρους τῶν παρατυγχανόντων Ιατρῶν.

Ἀλλὰ πρὸς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος των οἱ νέοι Ιατροὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δόσωσι δείγματα προλαβούσης προπαιδευτικῆς και ἐγκυκλίου σπουδῆς ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ τῆς Ιατρικῆς επιστήμης κλάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ἰδίᾳ ἕκαστος ἐδόθη και ἐνησχολήθη πρὸ πάντων, και τοῦ ὁποίου τὴν ἐξάσκησιν ἐπεθύμει και ἐσκόπευε νὰ μετέλθῃ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πολιτεία ἐφρόντιζεν ἵνα ὑπάρχωσι πολλοὶ Ιατροὶ δι' εἰδικὰς ἕκαστος κατηρτισμένους ἀσθενείας, πρὸς πλειοτέραν ἦσαν δυνατὸν προαγωγὴν ἑκάστου τῆς Ιατρικῆς κλάδου, και πρὸς ἀσφαλεστέραν τῶν νοσοῦντων θεραπείαν, ἑκάστου Ιατροῦ ἐνὸς εἶδους νόσων τὴν θεραπείαν ἐπαγγελλομένου και οὐχὶ πλειόνων· ὥστε οἱ μὲν καθίστανται ὀφθαλμῶν Ιατροὶ, οἱ δὲ κεφαλικῶν ἀσθενειῶν, ἄλλοι ὀδόντων, και ἄλλοι κοιλιακῶν ἢ ἀφρανῶν νοσημάτων θεραπευταὶ (Ἡρόδ. II. 84).

Οἱ Ιατροὶ ὑπεχρεοῦντο παρὰ τῆς πολιτείας ἵνα ἀκολουθῶσιν ἀκριβῶς τοὺς Ιατρικοὺς τῆς ἐπικρατείας νόμους και τοὺς ἀπὸ παλαιῶν και δοκίμων Ιατρῶν συγγεγραμμένους τῆς επιστήμης κανόνας, και ἐὰν ποτε ἤθελεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ Ιατρός δὲν ἐξεπλήρωσεν ὡς ἔδει τὰ Ιατρικά του καθήκοντα, ἢ ὅτι μετεχειρίσθη τὴν επιστήμην πρὸς βλάβην μᾶλλον τῆς ὑγείας τοῦ αὐτῷ ἐμπιστευθέντος ἀσθενοῦς και οὐχὶ πρὸς ἴασιν, ἠδύνατο νὰ ἐναχθῆ εἰς δίκην και ὑποστῆ τὰς παρὰ τοῦ νόμου ὠρισμένας ποινάς· οὐ-

τως, ἐὰν ἤθελεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ἐπὶ προκειμένης τινὸς περιπτώσεως δὲν ἐφηρμόσθη ἢ ἐκ πολλῶν χρόνων τετηρημένη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρίστων καθηγητῶν συντεταγμένη θεραπεία, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς ἀπερισκεψίας, ἀμελείας ἢ ἀμαθείας τοῦ ἱατροῦ ἐπαθεν ἢ ἀπέθανεν ὁ ἀσθενής, τότε οἱ συγγενεῖς τοῦ τελευταίου ἢ αὐτὸ τὸ δημόσιον ἠδύναντο νὰ καταδιώξωσι τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἱατρὸν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἐπὶ φαρμακείᾳ ἢ ἀνθρωποκτονίᾳ· ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν τὰ φάρμακα εἶχον διαταχθῆ κατὰ τοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς ἐπιστήμης κανόνας, ἀλλ' ἢ φύσις τῆς ἀσθενείας ἦτο τοιαύτη, ὥστε μὲ ὅλας τὰς προσπάθειάς ὁ ἀσθενής δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῆ, ὁ ἱατρὸς ἐθεωρεῖτο τότε καλῆς καὶ ἀμέμπτου διαγωγῆς καὶ πάσης κατηγορίας ἀθώος.

Εἰς βάσεις τῶν σπουδῶν τῆς ἱατρικῆς σχολῆς ἐχρησίμευον κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας (Στρωματεῖς. VI. δ.) ἐκ τῶν 42 ἱερῶν τῆς αἰγυπτίου ἐγκυκλοπαιδείας βιβλίων αἱ τελευταῖαι εἰς, πραγματευόμεναι ἐν συνόλῳ ἀποκλειστικῶς τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην· ἦσαν δὲ αὐταὶ α) περὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς· β.) περὶ νόσων· γ.) περὶ ὀργάνων· δ.) περὶ φαρμάκων· ε.) περὶ ὀφθαλμῶν· καὶ ς.) περὶ γυναικείων· ἦτοι, ὡς ἤθελέ τις ἐκφρασθῆ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμης 1) ἀνατομία καὶ φυσιολογία· 2) εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτικὴ· 3) χειρουργία· καὶ ἐγχειρήσεων διδασκαλία· 4) χημεία φαρμακευτικὴ, καὶ φαρμακολογία· 5) ὀφθαλμολογία· 6) περὶ γυναικείων νοσημάτων. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα βίβλος ἱερὰ σημειωτικὴ καλουμένη Ἀμβρῆς (ἦτοι *scientia causalitatis*), δι' ἧς ἔκρινον τὸν κατακλιθέντα ἄβρῶστον ἂν ἦτο ζώσιμος ἢ ὄχι, ἐκ τῆς κατακλίσεως σημειούμενοι, (Ἰβραπόλ. ἱερογλυφ. I. λή.), ἐξ οὗ καὶ ἀμβρίζειν ἐλέγετο κατὰ Ἡσύχιον τὸ θεραπεύειν ἐν τοῖς ἱεροῖς.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης κλάδων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων αἰώνων μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ἀνατομία ἦτο πάντοτε ἢ τῶν ἄλλων προεξάρχουσα σπουδῆ, οὔσα ἢ πρώτη καὶ κυρία βάση τῶν λοιπῶν, καὶ ποιήσασα ὡς εἶδος τὰς μεγίστας προόδους· ἐκτὸς τῆς παρὰ τοῦ Κλήμεντος ἀναφερομένης ἱερᾶς βίβλου περὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς, ὑπῆρχον καὶ αἱ τοῦ βασιλέως Ἀθώβιος ἀνατομικαὶ βίβλοι κατὰ Μανέθωνα, ὁ δὲ Γέλλιος εἰς τὰς ἀπτικὰς του νόκτας (X. 10.) ἀναφέρει χωρίον ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν τοῦ Ἀπίωνος περὶ τῶν παρ' Αἰγυπτίους ἐν χρήσει ἀνατομῶν· ἀλλὰ καὶ νῦν ἐτι σώζονται ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ συλλογῇ τοῦ ἐν Βερολίῳ μουσείου πλῆθος ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν ἀνατομικῶν ἐργαλείων ἐπι-

μαρτυρούντων τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Εἰς τὴν πρόδον τῆς ἀνατομίας συνέτεινε τὰ μέγιστα τὸ θρησκευτικὸν τῆς τῶν νεκρῶν ταριχεύσεως ἔθος· ἰδίᾳ τάξις ἱερῶν τελειοδιδάκτων τῆς ἱατρικῆς, οἱ λεγόμενοι *παστοφόροι* ἢ *κολχῦται* αἰγυπτίᾳ φωνῇ (*), προΐσταντο τῆς ταριχεύσεως τῶν νεκρῶν, τῆς ὁποίας προηγείτο ἢ ἀνατομὴ ἐκ μέρους τῶν προπαρασκευαστῶν, τῶν διὰ τοῦτο καλουμένων *παρασχιστῶν*· ἔπειτα ἠκολούθει ἢ λοιπὴ σκευασία παρὰ τῶν *ταριχευτῶν* καὶ *ἐνταφιαστῶν*. (**).

Οἱ *κολχῦται* ἦσαν οὕτως οἱ κατ' ἐπαγγέλμα *ταριχευταὶ* καὶ *ἀνατόμοι* οἰκοῦντες καὶ ἔχοντες τὰ ἀνατομικὰ αὐτῶν ἐργαστήρια ἐξωθεν τῶν πόλεων παρὰ τοῖς νεκροταφείσι· ἐν Θήβαις κατόκουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ περὶ Θήβας νομοῦ, ἐν τοῖς Μεμνωνείοις, νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως (***)· Μεμνωνεῖα ὠνομάζοντο ἢ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν προάστειος κώμη καὶ συνοικία ἢ ἄλλως τε καὶ Πάσημις καλουμένη (****). Καὶ εἰς τὴν Ἄβυδον ὑπῆρχον Μεμνωνεῖα, κατὰ Στράβωνα, ἦτοι λαθυρινθοσιδῆ νεκροταφεῖα, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ ἐπισημότεροι καὶ πλουσιώτεροι τῶν Αἰγυπτίων (πρὸς Πλουτ. 16. καὶ Ὅσερ. κ.)· περὶ αὐτὰ εἶχον ἐγκατασταθῆ οἱ *Κολχῦται* μετὰ τῶν ἐργαστηρίων τῶν καὶ ἡ συνοικία τῶν ἔφερε τὸ ὄνομα Ἄλχαι (*****).

Ἡ ταριχευσις τῶν νεκρῶν πάντοτε ἐγένετο προηγουμένης τῆς τοῦ πτώματος ἀνατομῆς, ἢ δὲ ἀνα-

(*) Ἦτοι νεωκόροι, ἀπὸ τῶν Κόλχ=φύλαξ καὶ χυ=οἶκος, ναός.

(**) Ὅτι δὲ οἱ ταριχευταὶ οὗτοι ἦσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἱατρῶν μαρτυρεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ τῶν Ἑβραίων γραφή, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Ἰακώβ· « καὶ προσέταξεν ὁ Ἰωσήφ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἱατροῖς ταριχεύσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐταριχεύσαν οἱ ἱατροὶ τὸν Ἰσραήλ, (Γενέσ. ν'. 2. τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου), ὅπου ἡ μετάφρασις τῶν Ὁ' φέρει· « καὶ προσέταξεν ὁ Ἰωσήφ τοῖς παισὶν αὐτοῦ τοῖς ἐνταφιασταῖς ἐνταφιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐνταφίασαν οἱ ἐνταφιασταὶ τὸν Ἰσραήλ. »—

(***) « Ἐν τῇ λιβύῃ τοῦ περὶ Θήβας, ἐν τοῖς Μεμνωνείοις ». — Ἐν τῇ ἀπὸ νότου μέρει Διὸς πόλεως τῆς μεγάλης ». — Ἐκ τοῦ ἀπὸ νότου καὶ λιβύος τῆς Διὸς πόλεως ». — (κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς παπύρους τοῦ μουσείου τοῦ Τουρίνου, ἐκδοθέντας ὑπὸ Abbé Peyron ἐν Τουρίνῳ· 1826—1827.)—

(****) « Πασημίτης » καὶ « Μεμνωνίτης » εἰσὶν ἐν τοῖς ἄνω παπύροις ταυτόσημοι ἐξηγήσεις τοῦ δημοτικοῦ « ἐν Παα—ζαμ », τὰ νῦν Μεδίνετ—Ἄβου ἀραβιστί.

(*****) Οὕτως ἀναφέρεται ἑλληνιστί εἰς τὸν γνωστικὸν πάπυρον τοῦ Μουσείου τοῦ Λουγοδείνου (Leyden) « ἀριθμ. 63 σελ. ἢ γραμμὴ 25—27.—βαστάζω τὴν ταφὴν τοῦ Ὄσιρειος καὶ ὑπάγω καταστήσαι αὐτὴν εἰς Ἄβυδον, καταστήσαι εἰς ταφάς καὶ καταβέσθαι εἰς Ἄλχας. » Τὸ ἐν τῇ παπύρῳ ἑλλείπων ἐκ τῆς τριβῆς Α. τῆς τελευταίας λέξεως [α] λχας ἀναπληροῦται ἐκ τοῦ παρακακολουθοῦντος δημοτικοῦ κειμένου φέροντος « ἐντι χέττες ἐν Ἄλχας ».

τομή συνεπῆγεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ὡς εἰκός τὴν γνώσιν τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς εἰς τὴν φυσιολογικὴν καὶ παθολογικὴν του κατάστασιν ὁ Πλίνιος μάλιστα ἀναφέρει ῥητῶς περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐθιζομένης νεκροσκοπίας, ὅτι δηλαδὴ οἱ Αἰγύπτιοι ἀνέτενον τὰ σώματα μετὰ θάνατον πρὸς ἐξακρίθωσιν τῆς φύσεως τῆς ἀσθενείας ἐν ἣ ἀπέθανεν ὁ νοσῶν. Ἡ παθολογικὴ αὐτὴ ἀνατομία δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ μεγαλειτέρα ἀπόδειξις τῆς τότε προόδου τῆς ἰατρικῆς, ἀποκατασταθείσης λογίου καὶ θετικῆς ἐπιστήμης, οὐχὶ δὲ λεξιθήρου θεωρίας ἢ ἀμαθοῦς καὶ τυρλοῦ ἐμπειρισμοῦ.

Ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα ἐν παρόδῳ τοῦ ἀπὸ Σεσῶστριος χρονολογουμένου θεραπευτικοῦ ἰσρατικῶ παπύρου τῆς συλλογῆς Πασσαλάκου, ὅστις ἀναφέρει καὶ περικοπὰς ἀρχαιοτέρας τοπογραφικῆς ἀνατομίας ἐκ τῶν πρώτων τῆς Αἰγύπτου δυναστειῶν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνατομικῆς ταύτης περικοπῆς ἀναφέρει τὰ ἐξῆς, ἅτινα παραθέτω ὡς δεῖγμα ἀνατομικῆς διδασκαλίας, οἷα ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. « Τὴν κεφαλὴν διέρχονται 32 » ἀρτηρίαι ἀντλοῦσαι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ στήθους καὶ » μετοχετεύουσαι αὐτὸ εἰς τὰ ἄκρα ». τὸ τέλος ἔχει ὡς ἀκολουθῶς: « δύο ἀρτηρίαι διήκουσιν ὅπι » σθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὠτός, δι' ὧν ἀνέρχεται τὸ » πνεῦμα τῆς ζωῆς, καὶ δύο ἀρτηρίαι διήκουσιν ὅ » πισθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτός, δι' ὧν ἀνέρχεται τὸ » πνεῦμα ». (σελ. 15'. γραμμ. 2. 3.) ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀρτηριῶν τοῦ στήθους, τοῦ λαιμοῦ, τῶν ἄνω καὶ κάτω μελῶν, καὶ ἔπειτα σελίδες γέμουσαι συνταγῶν ἐπὶ διαφόρων τοῦ αἵματος δυσκρασιῶν, ἀπόδειξις, ὅτι ἡ παθολογικὴ ἀνατομία εἶχε φέρει καὶ τότε τοὺς καρπούς τῆς, δίδουσα ὡθησιν εἰς διάπλασιν ἀνατομικοῦ καὶ φυσιολογικοῦ οὗτως εἰπεῖν συστήματος τῆς παθολογίας.—

(Ἐπιτελεῖ Συνέχεια). ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΕΘΝΕΩΤΟΣ

—οοο—

Καλοῦμαι Δυβουά ἂν δὲ καὶ τὸ ὄνομά μου φαίνεται κοινόν, ὅμως διήγαγον βίον ἀρκετὰ ἐντιμον καὶ μέχρι τινὸς ἐνδοξόν. Ἀπέθανον δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου 1823. Ἐάν ποτε ὁ ἀναγνώστης μου εὑρεθῆ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ μικροῦ χωρίου Δυβουά, ἃς προχωρήσῃ πρὸς τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ ζητήσῃ τὰ κλειδιά ἀπὸ τὸν ἐκκλησιάρχην ἃς εἰσελθῆ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας δι' ἐνὸς βλέμματος θὰ ἀνακαλύψῃ ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς δόξης τῶν Δυβουά. Πρῶτον τὸ στασείδιον τὸ ὅποιον κατεῖχε πάντοτε ἡ οἰ-

κογένεια, ἔπειτα τὸν λίθον ὅστις καλύπτει τὸν τάφον πάσης τῆς οἰκογενείας μου καὶ τέλος τὴν θήκην ἣτις περιέχει τὸ λαΐψανόν μου. Προσκεκολλημένον εἰς τὸν τοῖχον κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ μέρους ἐνθα συνείθιζα νὰ ἴσταμαι, ὑπάρχει ὡραῖον μνημεῖον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου φέρον τὰ οἰκόσημά μου καὶ ἀνάγλυφον γυναικὸς μαρμαρίνης, λουούσης διὰ τῶν δακτύλων τῆς ὑδρίαν, ἐπιτηδεύοντα γεγλυμμένην καὶ φέρουσαν τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν

Τῆς ΜΝΗΜΗΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΥΒΟΥΑ, ΗΠΟΚΟΜΟΥ
ΘΑΝΟΝΤΟΣ

ΤΗΝ 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1823,

ΑΓΑΘΟΥ ΥΙΟΥ, ΑΓΑΘΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ.

Η ΜΕΝ ΧΡΗΣΤΟΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΧΗΣ ΚΑΙ
ΤΟ ΑΓΑΣΤΟΝ ΤΟΥ ΠΘΟΥΣ

ΚΑΤΕΣΤΗΣΑΝ ΑΥΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟΝ

ΤΟΙΣ ΠΟΛΥΑΡΙΘΜΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ,

ΤΟ ΔΕ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥΤΟ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΑΥΤῶ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΠΑΡΑΜΥΘΗΤΟΥ ΧΗΡΑΣ.

Ἄ! φίλοι μου ὅσοι ζῆτε σήμερον, μάθετε ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς ὅλης μου τῆς ζωῆς καὶ ὅτι, διὰ τὰ τύχῳ αὐτοῦ, εἰργάσθην ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός μου ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποίαν σπανίως ὑποκύπτουσι καὶ οἱ μέγιστοι φιλόσοφοι. Ἐπροσπάθησα διὰ παντός τρόπου νὰ ἀρέσω εἰς τοὺς περὶ ἐμέ ἡμῖν πλούσιος ἢ ἀνάπτυξις τοῦ κιβωτίου μου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσοδημάτων μου ὑπερέβηον κατὰ πολὺ, ὡς διατείνονται οἱ ἐξοχώτατοι, τῆς μετωπικῆς ἀναπτύξεως τοῦ κρανίου μου καὶ τοῦ καταλόγου τῶν πνευματικῶν μου κτήσεων. Ἀνέγνωσα ἐπὶ πάντων τῶν τάφων τὰς θωπευτικὰς ταύτας λέξεις ἀγαθὸς πατήρ, ἀγαθὸς υἱός, ἀγαθὸς σύζυγος καὶ ἐπεθύμησα νὰ ἴδω ποτὲ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην εἰς μνημεῖον γεγλυμμένην ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ἄλλὰ τοῦτο δὲν με ἤρκει, ἤθελα καὶ ζῶν νὰ εἶμαι δημοτικὸς, νὰ γίνω δὲ δημοτικὸς καὶ μετὰ θάνατον. Αἰώνιον μειδίαμα διέστελλε τὰ ἄκρα τῶν χειλέων μου καὶ κατεπράυνε τὸ τραχὺ τοῦ προσώπου μου εἶχον γλυκύσματα δὲ ὅλα τὰ παιδιὰ, φιλοφρονήσεις δι' ὅλους τὰς γυναῖκας καὶ φιλικὰς λέξεις δι' ὅλους τοὺς ἀνδρας ὥστε εἰς τὸν στενὸν κύκλον, τὸν ὅποιον ὠνόμαζα ἐγὼ κόσμον, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου ὑφήλιον, εἰς τὴν μικρὰν μου σφαιρὰν ἠγαπώμην ἀληθῶς. Εἰς τὰς συνελεύσεις, τῆς ἐπαρχίας, εἰς τὴν φιλόξενον τράπεζάν μου, μετὰ τῶν πτωχῶν τῆς ἐνορίας μου, πάντες ὁμοφώνως ὠμίλουν περὶ τοῦ καλοῦ Δυβουά, τοῦ ἀγαθωτάτου Δυβουά, τοῦ καλλίστου ἀνθρώπου τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου ὅλα αἱ ἐρωτήσεις ἦσαν εὐμενεῖς, αἱ ἀποκρίσεις εὐπροσῆγοροι, τὸ βαλάντιον πάντοτε ἀνοικτὸν καὶ ἡ ὑπομονὴ παραδειγματικὴ, ὅταν φλύαρός